

foto Nienke de Kort

Het laatste restant open heide in Het Goor in 2009.

De opmars van de gladde slang in Het Goor door natuurbeheer op maat

—Arnold van Rijsewijk (vrijwilliger RAVON) en Nienke de Kort (Bosgroep Zuid Nederland)

In het begin van deze eeuw leek het niet goed te gaan met de gladde slang (*Coronella austriaca*) in Noord-Brabant. Dat was aanleiding voor het provinciaal beschermingsplan “Wie is er bang voor de gladde slang”. De Noord-Brabantse Kempen was een van de aandachtsgebieden in dit plan. Bosgroep Zuid Nederland heeft hier de afgelopen tien jaar beheermaatregelen uitgevoerd om het leefgebied van de gladde slang te verbeteren, te vergroten en te verbinden. Intensieve monitoring laat zien dat de maatregelen succesvol zijn. Dat blijkt onder andere in natuurterrein Het Goor.

> Gemeente Bladel heeft ongeveer 780 hectare bos en natuurterrein in eigendom. Een van die gebieden is Het Goor, een 4,5 hectare groot bos- en heideterrein. Het is een moerassig gebied waar het aangeplante bos slecht was ontwikkeld. In de jaren zeventig vond een grote bosbrand plaats waarbij Het Goor en een groot deel van het omliggende bosgebied afbrandde. Herplant vond in 1978 plaats met voornamelijk fijnspar, maar dit sloeg op de natte, moerassige bodem niet aan.

Door opslag van grove den en berk is het heide-terrein geleidelijk dichtgelopen. Wat resteerde waren enkele kleine open plekken met droge en natte heide.

De restanten open heide waren omsloten door dichte naaldbossen, en daardoor volledig geïsoleerd. Op het moment dat de herstelwerkzaamheden begonnen, was zeventig procent van het oppervlakte verbost en daarmee ongeschikt voor kleine zonminnende soortgroepen zoals reptielen, vlinders, bijen en wespen. De onderbegroeiing werd gedomineerd door pijpenstrootje. Dit werd afgewisseld met op de hogere kopjes droge heide met onder meer struikheide en in de laagten vochtige heide met gewone dophei, kleine en ronde zonnedauw en moeraswolfsklauw. Ook groeide in de lagere delen wilde gagel. Dit geeft aan dat er sprake is van jong, toestromend grondwater in het gebied. Deze lokale kwel werd echter afgevoerd door het aanwezige slotenstelsel, dat was gegraven om bosontwikkeling op dit heideterrein mogelijk te maken.

Herstelmaatregelen

In 2006 zijn Bosgroep Zuid Nederland en RAVON samen met andere projectpartners begonnen met het uitvoeren van maatregelen uit het beschermingsplan voor de gladde slang. Een van die terreinen was Het Goor, dat in het plan was opgenomen als 'omzetten van bos naar heide'. Dit terrein ligt strategisch tussen bestaande populaties en kan als zodanig een verbinding gaan vormen. Het project in Het Goor was in eerste instantie bedoeld om vochtige heide te herstellen en te ontwikkelen. Dit zou in veel gevallen betekenen dat er, afgezien van het verwijderen van bos en opslag, ook geplagd zou worden om heideontwikkeling te stimuleren. Bij Het Goor is echter een minder ingrijpende keuze gemaakt omdat bleek dat de gladde slang hier mogelijk al aanwezig was. Hierdoor was behoud van structuur en variatie in bodem en vegetatie erg belangrijk en niet zozeer het aandeel heidesoorten in het terrein. Hier is dus onder strikte uitvoeringsvoorwaarden en met de nodige ecologische begeleiding gekozen voor het verwijderen van ongeveer negentig procent

van het bos en opslag, en het dempen van de sloten. Om structuurbederf van bodem en vegetatie zo veel mogelijk te voorkomen, zijn verplichte rijroutes en rijpaden aangegeven. Grote delen van het terrein mochten helemaal niet bereden worden. Het hout dat verwijderd moest worden, is met een lier uit het terrein gehaald.

Op deze manier is voorkomen dat interessante vegetaties en structuren in het terrein zoals grote pijpenstrootjepollen, relictten van struik- en dophei, wilde gagel, bosbes, steilkantjes, oude stronken, dennetjes met laaghangende takken, moerassige laagtes of bodem met een dikke strooisellaag, stuk zijn gereden. Want daarmee zouden ook elementen voor een geschikt leefgebied van de gladde slang verloren gaan. Het hout is deels gebruikt om takkenhopen van te maken. Dit is gestapeld hout waarbij het onderste deel bestaat uit stammen. Haaks hierop is vervolgens tak- en tophout gelegd dat bovenop en aan de achterzijde is afgewerkt met plagsel. De hopen zijn zeer open en de ontstane gaten

De hoofdsloot die het kwelwater afvoerde voordat hij gedempt werd.

Uitlieren van hout om structuurbederf van vegetatie en bodemverdichting te voorkomen.

Een slangenbult in de bloeiende heide van Het Goor.

De verbrede bosrand met steilrand in de corridor. Helaas heeft de struikheide hitte-schade opgelopen in de hete zomer van 2018.

bieden voor verschillende soorten beschutting en bescherming. Deze slangenbulten voegen nieuwe structuren toe aan het terrein. Daarnaast is via een brede bosrand een verbinding gemaakt met het nabijgelegen natuurreservaat De Goorloop, waarbij onder meer enkele interessante steilranden zijn vrijgezet die overgroeid waren met berk en grove den.

In 2013 is net over de Belgische grens Ecoduct Kempengrens gebouwd, wat hemelsbreed op ongeveer 1300 meter van Het Goor af ligt. Een van de doelsoorten voor dit ecoduct is de gladde slang. Om de verbinding met de noordkant van de A67 te maken, is in de winter van 2016/2017 begonnen met het inrichten van een corridor van Het Goor naar het ecoduct. Deze corridor is gemiddeld 70 meter breed en ruim 500 meter lang. Het aanwezige bos is verwijderd en de verrijkte bosbodem gedeeltelijk geplagd. Om structuur aan te brengen is een deel van het vrijkomende hout en het plagel ook hier op lange takkenhopen aan de rand van het achterliggende bos verwerkt. Na de inrichtingswerkzaamheden wordt het regu-

liere beheer specifiek aangepast op de doelsoorten als de gladde slang. Zowel de schaal van de beheermaatregelen als de periode van uitvoering en het type maatregelen wordt hierop afgestemd. Concreet betekent dit kleinschalig werken, specifieke vegetaties en structuren sparen, uitvoeren in het seizoen waarin de gladde slang verborgen overwintert in holten in de grond en dit alles onder ecologische begeleiding.

Monitoring gladde slang

De gladde slang leeft verborgen en is daardoor lastig te monitoren. De trefkans is 28 procent en daarmee bijna het laagst van alle inheemse reptielen. De te besteden tijd, het juiste moment in het jaar, geschikte weersomstandigheden, kennis van het gebied en de ecologie van de soort en ervaring met dit dier, spelen allemaal een belangrijke rol in de kans op het vinden van een gladde slang. De vraag of de herstel- en beheermaatregelen in Het Goor succesvol zijn, was dan ook niet gemakkelijk te beantwoorden. Over het voorkomen van de gladde slang in Het Goor was niet veel bekend. In 2009 werd volgens de Natio-

nale Databank Flora en Fauna één gladde slang gezien. In 2009 en 2010 werden, op een kilometer afstand van Het Goor, meerdere exemplaren gezien. Dit was in een eerder aangelegde, 1500 meter lange corridor die een verbinding vormt met de Cartierheide, een bekend leefgebied van de soort.

In het kader van de aanleg van Ecoduct Kempengrens, inventariseerden Vlaamse onderzoekers in 2012 de ruime omgeving op reptielen. Bij deze inventarisatie zijn in Het Goor op verschillende locaties in totaal zes gladde slangen aangetroffen. Dit was drie jaar na de eerste herstelmaatregelen in Het Goor. Na deze ontdekking werd het gebied onregelmatig afgezocht. Jaarlijks een tot zeven keer. Bij deze bezoeken werden per jaar één tot maximaal zeven gladde slangen gezien. Gemiddeld nam het aantal waarnemingen per jaar toe (tabel 1).

In 2016 werd Het Goor opgenomen in het Meetprogramma Reptielen van RAVON en werd een monitoringsroute uitgezet. Vanaf dat jaar is het terrein gemiddeld zeven keer per jaar afgezocht.

Een gladde slang zoekt op een steilrandje de oneffenheden om zich heimelijk te verplaatsen.

In linie lopend zoeken in 2017 vrijwilligers van RAVON in Het Goor naar gladde slangen.

Figuur: Stippenkaartjes van drie periodes met daarop weergegeven de uitvoering van de werkzaamheden en het voorkomen van de gladde slang. De kaartjes zijn een impressie van de terreinomstandigheden van Het Goor. De rode stippen zijn locaties waar een of meer gladde slangen gevonden zijn.

Ook in die reeks van jaren neemt het aantal waarnemingen per jaar toe (tabel 1).

Een jaar na de start van de monitoring is het leefgebied van de gladde slang in Het Goor vergroot door de aanleg van het eerste deel van de corridor richting het ecoduct. De monitoringroute bleef ongewijzigd, maar de waarnemers keken wel al af en toe in het nieuwe deel. In 2020 werden de eerste gladde slangen in deze corridor gezien.

Het resultaat

Door bij de uitvoering van de herstelmaatregelen al rekening te houden met de gladde slang, is het leefgebied in Het Goor verbeterd, vergroot en verbonden. Het vergroten van de open ruimte, het behoud van de structuur en variatie in vegetatie en bodem, en de aangelegde slangenbulten, zorgen voor een geschikt leefgebied. Aan de noordkant is nu een open verbinding met natuurgebied de Goorloop en via een brede corridor wordt nog gewerkt aan een verbinding met het ecoduct over de A67. De gladde slang is het ecoduct tot op 950 meter genaderd.

Het aantal waarnemingen van gladde slang nam

toe van één slang in 2009 naar 22 in 2020. De dieren worden verspreid in het terrein gevonden, ook op plekken waar voorheen dicht naaldbos stond en de soort dus niet voorkwam. Er is voortplanting vastgesteld door de vondst van juvenielen en ook de aangetroffen subadulten zijn waarschijnlijk in Het Goor geboren.

De eerste gladde slang in Het Goor is gevonden in de berm van een zandpad aan de noordkant (stippenkaart 1). Enkele jaren na inrichting kwamen de eerste meldingen van gladde slangen op enkele van de aangelegde slangenbulten en in de corridor aan de zuidkant. Ook werd geconstateerd dat de gladde slang zich steeds verder door het terrein en omliggend gebied begon te verspreiden (stippenkaart 2). Nu, ruim tien jaar na inrichting van Het Goor, heeft de gladde slang zich zowel in noordelijke als in westelijke (stippenkaart 3) richting verspreid.

Toekomstige ontwikkelingen

De ontwikkelingen in Het Goor zijn positief en de gladde slang verspreidt zich langzaam door het

terrein. Er is echter nog een barrière (een groot voormalig landbouwperceel) te nemen voordat het ecoduct voor de gladde slang bereikbaar. De Gemeente Bladel heeft het perceel enkele jaren geleden verworven om de verbinding compleet te kunnen maken. Waarschijnlijk zal de inrichting van het perceel binnen afzienbare tijd plaatsvinden. Een deel wordt verschaald door het verwijderen van de bouwvoor en vervolgens geënt met heidemaaisel om zo heideontwikkeling te stimuleren. In de randzones worden groepjes boom- en struikvormers geplant met nectarrijke soorten.

Als dit klaar is, zou de gladde slang over een aantal jaren ook bij het ecoduct te vinden zijn, en kan ze de bos- en heidegebieden aan de noordkant van de snelweg gaan herbevolken. Ook deze ontwikkelingen zullen we op de voet blijven volgen.<

Arnold van Rijsewijk
arnoldvanrijsewijk@gmail.com

Tabel 1. Waarnemingen gladde slang in Het Goor 1990-2020.

jaar	aantal gladde slangen	leeftijdscategorie
periode 1990 - 2011	1	adult
2012 inventarisatie	6	adult
2013	1	adult
2014	4	3 adult + 1 subadult
2015	7	6 adult + 1 juveniel
2016 start monitoring	6	5 adult + 1 subadult
2017	10	adult
2018	4	3 adult + 1 juveniel
2019	14	13 adult + 1 subadult
2020	22	20 adult + 2 subadult

foto Arnold van Rijsewijk

Een zonnende maar alerte gladde slang.

